

LEGENDA APIE POŽEMINĮ TILTĄ PER NERIES UPĘ
DRAMA

VEIKĖJAI:

NERIS - UPĖ

PILKASIS BROLIS - AKMUO

SKARUKAS – VELNIAS

DŽOAKINAS – MOKYTOJAS, MAGAS, ALCHEMIKAS

JUODOJI ROŽĖ – GRAFIENĖ

ANDRIEJUS – GRAFAS

žuvys, paukščiai, medžiai, vandens gyvūnai, vėjas ir kt.

I VEIKSMAS

NERIS: aš upė vardu Neris, nors gimtinėje mane šaukia Vilija. Atskubėjusi į Lietuvą pasveikinu sostinę Vilnių, paglostau dukters Vilnelės plaukus, vingiuodama toliau, nusilenkiu garbingajai Kernavei ir skubu tolyn, kad ties Kaunu pulčiau į mylimojo Nemuno glėbį. Kiek man metų? Nežino net seniausias žmogus žemėj, nes žmonės gyvena trumpai. Nežino ir paukščiai, medžiai, vėjas... Gal žino akmenys? Daug jų didelių ir mažų gyvena mano namuose. Jie liudininkai nuostabių istorijų. Vieną jų kol atmenu, noriu papasakoti.

Jonavoje sklendo legenda apie požeminį tiltą, kuris pavasarį pakelia mano vandenį. Juo praskrieja aukso karieta, vežanti gražuolę grafienę – Juodąją Rožę, pagrobtą velnio. Pilkasis brolis bando sukliudyti velniui ir... (šaukia):

Pilkasis broli, gana miegoti. Trauk kojeles iš dugnelio, pakelk galvelę, kelkis, akmenėli, prabusk. Papasakok kaip atsidūrei mano namuose. (pradeda banguoti vanduo, pasigirsta triukšmas ir pamažu išškyla didelis akmuo.)

AKMUO: Būk pagarbinta, Motinėle Saule. Sveika, gyvybės Nešėja Nerie. Ar ilgai miegojau?

NERIS: Tris šimtus metų, o gal ir ilgiau.

(akmuo kraipo galvą, dairosi).

AKMUO: Tavo namuose, Sese, taip tuščia, mažai žuvų bei kitų gyventojų. O vanduo pajuodęs ir (ragauja) neskanus. Kas atsitiko?

NERIS: Tai vis žmogaus „Ūkinė veikla“ taip mane pakeitė. Nuskurdino. Užteršė. Pasendino. Pažvelk į dešinę krantą, matai pastatytus monstrus?

AKMUO: Matau.

NERIS: Tai vadinasi - miestas, o miesto vardas – JONAVA. Jonų respublikos sostinė. Štai, ten, prisimink jaunystę, stovėjai stiprus, išdidus, naktimis laumės džiovindavosi rūbus šalia tavęs, o paukšteliai keliauninkai atnešdavo naujienų iš viso pasaulio.

(akmuo purto galvą ir šnabžda: menu menu).

NERIS: Pasakok, akmenėli.

AKMUO: Tais laikais Lietuvoje šlamėjo girios, kuriose gyveno aibės žvėrių, paukščių bei keistų būtybių vadinamų monais arba dvasiomis. Sese Neris tekėjo plati, veržli, dieną spindinti saulės šviesoje, o naktimis šokanti su laumėmis. Jos skaidriame vandenyje knibždėjo daugybė žuvų, vėžių, vandens gyvatėlių bei įvairiausių žvėrelių. Žmonės kūrėsi prie vandens, nes vanduo tai gyvybė kiekvienam gyvam padarui. Baisi neganda buvo karas, maras, bet žūdavo ir nuo sausros. Keliaudavo ir našta plukdydavo vandeniui. Štai ten (rodo), buvo mano namai. Kartą Neris man pasiskundė, kad jos namuose apsigyveno keistas padaras. Jo

šalinosi žuvis, ūdros ir antys, net laumės minėjo jį bloguoju, nes jis išdegutuodavo jų drobes, ir tik išmintingoji Pelėda paaiškino, kad sesės namuose įsikūrė upinis velnias Skarukas. Su jo atsiradimu dingo pas mus ramybė, nes nelabasis, išlindęs iš požemio olos, užrisdavo angą akmeniu ir imdavo krėsti šunybes: pasigavęs didžiausią žuvį, tol ant jos jodinėdavo, kol vargšė išleisdavo kvapą, išardydamo vandens žvėrelių namelius, užmigusioms laumėms nukirpdavo kasas. Išlipęs į krantą naktį klaidindavo keliaujančius žmones, apversdavo valtis, pešdavosi su medžių dvasiomis. Buvo užkliudęs ir mane: keliskart bandė ištraukti mane iš namų ir nusviesti į kitą krantą, bet taip spyriau akmenine koja jam žemiau juostos, kad ne aš, o jis atsidūrė priešingame krante. Labai supykęs paliko mane ramybėje.

Žiūrėdamas į praplaukiančias valtis, klausydavausi gražių dainų, atskridę paukšteliai pasakodavo naujienas iš netoliese esančio dvaro, jo šeimininkas grafas Andriejus garsėjo gerais darbais bei meile žmonėms. Vakar paukštukas man pačiulbėjo didelę paslaptį: užjūriuose grafas vedė ir parsivežė gražuolę žmoną, kurią dvaro žmonės praminė – Juodąja Rože. Kartu atkeliavo jos mokytojas išmintingasis Džoakinas. Ak, man išdžiūvo burna, reikia suvilgyti lūpas. (neria į vandenį)

2 veiksmas

NERIS: Vieną dieną šalia manęs sustojo karieta. Lyg vėjelis iš jos išplasnojo nuostabi būtybė. Paskui ją pasirodė du vyrai. Ji įbrido į mano namus, ak kokia ji atrodė laiminga: krykštavo, taškėsi vandeniu ir juo apipylė vyrus. Jaunesnysis šypsojosi ir bučiavo jai rankutes, bet tamsiaveidis svetimšalis kraipė galvą ir aiškiai nepitarė gražuolei, Jam nepatiko mano namai, juose šalta ir grafienė galinti susirgti. Ji nustojo juoktis, kažką piktai atsakė svetimšaliui ir išlipo į krantą. Sėdę į karietą nuvažiavo. Pilkasis brolis man papasakojo, kad tai buvo grafienė – Juodoji Rožė, jos vyras grafas Andriejus ir mokytojas Džoakinas. Nelauktai išgirdau atodūsj, kuris mano vandenį pakėlė iki medžių viršūnės ir pamačiau įkyriausią savo namų gyventoją – Skaruką. Jis stovėjo lyg būtų iškaltas iš Pilkojo brolio ir kartojo: angelas, aš mačiau angelą. Tada nesupratau, kad Juodoji Rožė pavergė jo širdį. Ak, kokia nelaimė.

3 VEIKSMAS

(erdvus kambarys. Ant stalo įvairūs senoviniai alchemiko indai – kolbos, retortos, metalo gabalai. Prie lango primitivus teleskopas. Džoakinas dirba: pilsto skysčius, sveria metalą.)

DŽOAKINAS: Koks keistas kraštas - LIETUVA. Jaučiuosi tarsi burtų šalyje, bet čia gyvena geri ir kilniaširdžiai žmonės. Jie tiki augalų dvasiomis ir tomis – laumėmis(nusijuokia), kaip, kad aš tikiu filosofiniu akmeniu. Ak, jeigu man pavyktų(kažką trina, plyksteli ugnis). Ne, nepavyko. Kaip šviną paversti auksu? Tą žino nebent nelabasis. O ką kalba žvaigždės?(prieina prie teleskopo, žiūri į žvaigždes). Vėl tą patį – grafienei liepia saugotis vandens. Bet apie dvarą mylių mylias nėra nei ežero ar upės, jis miega gyliai po žeme? Bet žvaigždės tai ne žmonės, jos niekad nemeluoja(kraipo galvą), sunki mįslė.

(grafų kambarys. Juodoji Rožė nosinaite braukia ašaras, grafas dėlioja kortas, pasižiūri į žmoną) .

GRAFAS: Kas nutiko? Mano ponios juodieji deimantai suvilgyti rasa...

GRAFIENĖ: Man trūksta ...vandens.

GRAFAS: Liepsiu iškasti ežerą

GRAFIENĖ: Ne aš noriu jūros, kaip gimtinėje.(grafas purto galvą). Na, bent upės. Kad ir tos, kurios vanduo

skaidrus tarsi Venecijos stiklas.

GRAFAS: Neries upę?

GRAFIENĖ: Kur buvote mane nusivežęs. (svajingai) Ji norėjo pasekti man pasaką, bet mokytojas Džoakinas nuo pat vaikystės saugo mane ir labai džiaugiasi, kad čia aplinkui vanduo miega giliai po žeme.

GRAFAS: (juokiasi) Taip, mielas Džoakinas kupinas keistybės, greit jis įtikės laumėmis ir miško monais. (iškilmingai) Mano nuostabioji ponia turės upę (bučiuoja žmonai ranką ir abu išeina iš kambario).

(Prie Pilkojo akmenų stovi Skarukas ir dūsauja)

SKARUKAS: Koks velnias iš manęs? Upinis, nes nelaiku gimiau vandenyje ir negaliu gyventi sausai.

Nelinksma čia, nes šalta, o mūsų giminė taip mėgsta ugnį ir šilumą, o aš turiu drebėti. Sušyly krėsdamas šunybes dvikojams padarams ir upės įnamiams, bet reikia saugotis laumių – jos kerštingos, norėjo man nukirpti uodegą, gerai, kad piktas monas man pasakė ką jos rezga. Tik pamanykit, išdegutavau jų rūko paklodes.. Taip ir gyvenau, kol nepamačiau angelo, būtybės, kuri tarsi liepsna man uždegė krūtinėje smaluotą malką. Kas ji? Reikės paklausti Paukščio Visažinio arba ... Neriu į vandenį, gal ta smaluota malka kiek atvės?

AKMUO: Vieną dieną iškirto girią, iš žmonių lūpų išgirdau, kad čia statys dvarą. Kaip paslaptį paukštukas man pačiulbėjo, Kad Juodoji Rožė taip liūdėjo be upės, kad jos vyras nutarė padaryti staigmeną mylimajai – ant upės kranto pastatyti dvarą. Darbai vyko dieną ir naktį ir kada dvaras buvo pastatytas, atvažiavo karieta. Iš jos išlipo nežemiška būtybė. Visi jai lenkėsi ir supratau, jog tai ji – Juodoji Rožė. Ji buvo tokia graži, taip skambiai juokėsi ir džiaugėsi lyg vaikas, jog net mano akmeninė širdis suvirpėjo ir pirmą sykį apgailėjau, kad negimiau žmogumi. Džiaugiausi, kad ją matysiu. Lyg šešėlis paskui ją sekė svetimšalis. Jis atrodė susirūpinęs ir vienintelis nesišypsojo.

4 VEIKSMAS

(palei upę vaikšto Džoakinas, pasižiūri į dangų, pakelia akmenukus, pavarto, pažiūri. Jo kelyje pasirodo Skarukas)

SKARUKAS: Būkite pasveikintas, pone, atvykęs į mūsų nuobodų kampelį. (žemai jam nusilenkia).

DŽOAKINAS: Esu sinjoras Džoakinas. (linkteli Skarukui).

SKARUKAS: Regiu ponas tyrinėjat gamtą?

DŽOAKINAS: Jūs pastabus. Pasaulis pilnas paslapčių ir kaip įdomu jas atskleisti. (nuskina gėlę). Štai gėlė, o kiek paslapčių ji slepia. Iš kur ji žino, kada turi žydėti? (pakelia akis į dangų). O žvaigždės? Jos taip toli, bet viską žino apie mus.

(SKARUKAS juokiasi)

SKARUKAS: Jūs labai smalsus, kaip beje diduma žmonių giminės. Tačiau smalsumas dažnai pražudo greičiau už ginklą. Gėlė žydi vasarą, nes atėjo jos laikas, ji nežydi žiemą. O žvaigždės viską žino, nes mato mus, ką mes veikiame (rodo pirštu).

DŽOAKINAS: O žemės gelmės? Kaip būtų įdomu atverti vartus į požeminį pasaulį.

(nustebęs SKARUKAS kraipo galvą)

SKARUKAS: Į pragarą? Bet pragaro užtenka ir gyvųjų tarpe: maras, karai, sausra, badas, o baudžiauninkų darbas? O Jūs esate?...

DŽOAKINAS: Aš pasišventęs mokslui. Tyrinėju gamtą.

SKARUKAS: (klastingai) Ir filosofinį akmenį?

DŽOAKINAS: (apsidairęs) Jis domina visą pasaulį.

SKARUKAS: Aš jminiau šią mįslę.

DŽOAKINAS: Jūs kuklumu nepasižymit.

SKARUKAS: Aš ne panelė. Nemėgstu moterų.

DŽOAKINAS: O kaip grafienė –Juodoji Rožė? Ir jos nemėgstat?

SKARUKAS: Ji ne moteris. Svaja. Angelas vaikstantis žeme.

DŽOAKINAS: Ji žemiška būtybė.

SKARUKAS: Aš nieko nepagailėčiau...Norėčiau susipažinti su grafiene.

DŽOAKINAS: Atleiskit, pone, Jūs man net neprisistatėt.

SKARUKAS: Grafas Skara. Domiuosi brangiaisiais akmenimis.

DŽOAKINAS: O jūsų dvaras?

SKARUKAS: Ten, už upės(mosteli ranka). Nesenai įsigijau.

DŽOAKINAS: Ar jūs pažįstat grafą Andriejų?

SKARUKAS: Dar neturėjau garbės paspausti jam ranką, tačiau girdėjau, kad jis didis karvedys.

DŽOAKINAS: Už savaitės dvaro įkurtuvės ir...grafienės gimtadienis.

SKARUKAS: O, kokia graži naujiena. Kokius akmenis mėgsta grafienė?

DŽOAKINAS: Paslaptis už paslaptį. Filosofinis akmuo..

(SKARUKAS juokiasi)

SKARUKAS: Apetitas kyla bevalgant. Iki greito susitikimo. (dingsta).

DŽOAKINAS: Pone, grafe Skara, kur Jūs? Dingo tarsi pats nelabasis. Keista šalis.

AKMUO: Kasdieną grafienė atbėgdavo prie sesės upės ir jos prašydavo pasekti pasaką. Sesė pasakodavo apie aukso žuvį – žuvų karalienę, apie laumes, vagiančias vaikus, bei audžiančias sidabro drobes naktį mėnulio staklėmis, apie medžiuose gyvenančias dvasias, bet nė žodeliu neužsimindavo apie velnią Skaruką ir Džoakino pažintį su juo. Gal nenorėjo gąsdinti, o gal bijojo velnio žabangų? Norėjau perspėti gražuolę, kad ji nepasitikėtų savo mokytoju, nes velnias, prabilęs apie auksą, jau pavergė jo sielą ir širdį, bet ji neišgirdo mano žodžių.

(Prie akmens stovi SKARUKAS. Ūbauja pelėda)

SKARUKAS: Rytoj grafienės, ne, angelo, gimtadienis. Ak, ar patiks jai mano dovana? Tokiai gražuolei tiktu vėrinys iš žėrinčių žvaigždžių, bet velnias gali nusileisti į pragarą, o ne pasiekti dangų. Teks pasitenkinti perlais. (išsitraukia iš kišenės vėrinį, varto. Nueina).

AKMUO: Ko ūbauja pelėda? Nelaimę nujaučia? Kaip įspėti grafienę, kad neimtų vėrinio iš velnio rankų? Naktis slepia veidą, tuoj prašvis ir prasidės puota.

(Prašvinta. Pradeda skambėti muzika, girdėti trinksint karietas, prunkščiant arklius, juokas, balsai. Pasirodo Džoakinas. Ateina Skarukas).

SKARUKAS: Senjore Džoakinai, perduokite grafienei mano dovaną ir pasakykite, kad noriu..

DŽOAKINAS: O kur filosofinio akmens mįslės atsakymas?

SKARUKAS: Bus. Vakare. Aš lauksiu. (paduoda auksinę dėžutę. Jie išsiskiria, skamba šokių muzika, ją perskrodžia skardus rago balsas. Nutyla muzika, girdėt sujaudinti svečių balsai, juos nustelbia garsus žygūno balsas).

ŽYGŪNAS: Jo šviesybė, didysis kunigaikštis liepia pranešti, kad renka vyrus. Žygiuosime į karą. (pasigirsta nuostabos šūksniai, moteriškos aimanos, puota baigiasi, svečiai skuba namo. Atbėga Skarukas).

SKARUKAS: Tie žmonės, žudo vienas kitą. Ir dėl ko? Dėl žemės. Tarsi ją nusineš ten(rodo į žemę). Bet kaip ją nusineš? Kišenėje? Karste? Cha cha, jau tas žmonių kvailumas ir godumas. Turbūt nesulauksiu senjoro

Džoakino. Einu miegoti.

UPĖ: Sekančią dieną Juodoji Rožė atėjo nuliūdusi. Ašaros, lyg tie perlai, kuriuos norėjo padovanoti Skarukas, riedėjo ir krito į mano bangas. Ji pasakojo, kad mylimas vyras išjojo į karą ir ji bijo dėl jo gyvybės. Raminau ją guosdamas, kad jos didžiulė meilė apsaugos grafą, jis sugrįš gyvas ir sveikas. Juodoji Rožė nustojo verkti, aprimo ir grįžo į dvarą.

AKMUO: Grafui išvykus į karą, svetimšalis su Skaruku tapo neperskiriami. Stebėjausi, kaip protingas mokslo vyras, būdamas šalia Skaruko, nejaučia sieros kvapo. Apakintas aukso godulio velniui pardavė sielą, tuo neabejojau. Perlų vėrinys ir aukso skrynelė atiteko Džoakinui, nes grafienė griežtai atsisakė priimti dovaną iš nepažįstamojo. Tas abejingumas auksui dar labiau pakurstė Skaruko meilės ugnį ir jis, kaip ir dauguma įsimyjėlių, vis labiau kvailėjo ir buvo pasiryžęs bet kokia kaina užvaldyti grafienę. Tik laikas nestovėjo vietoje, jis ėjo vis į priekį, o mes ne visada spėdavome su juo.

UPĖ: Tada nebuvo tiltų, sujungiančių abu krantus ir tai sudarė daug nepatogumų Juodajai Rožei, nes puiki karieta dulkėjo ratinėje. Priešingame krante ėjo didysis kelias į Kauną, į sostinę, stovėjo draugų dvarai. Grafienė mąstė kaip sujungti abu krantus, padaryti vyrui staigmeną. Ji man pasakojo, kad jos gimtinėje pramušus kalną buvo nutiestas kelias ir nereikia aplinkui važiuoti daug mylių.

AKMUO: Buvau užmigęs, mane pažadino paukštis, pramerkęs akis pamačiau svetimšalį su Skaruku. Jie slapukavo. Išgirdau žodį: tiltas, vėliau: tunelis. „ Tai toks tarpas kalne, pro kurį gali pravažiuoti karieta“ – aiškino svetimšalis. „ Bet čia nėra kalno?“ – nesuprato Skarukas - . „ Vienintelis vertas kalnas yra Šatrijos, kur Paparčio naktį sulekiančios raganos“. Tunelį grafienė nori įrengti po upe, kad nustebintų vyrą. Aiškinau jai, kad visam pasaulyje nėra tokio požeminio tilto, kad tai neįmanoma.. „ Tai įmanoma,“ - sušuko velnias ir jo akys sužibo lyg liepsnos. „ Kaip“ –nustebė svetimšalis. „ Aš žinau kaip“, - sušnypštė tarsi gyvatė Skarukas. „ Kada grįžta grafas?“. „ Pranešė, kad vieversio dienai“. „ Spėsiu. Bet, sinjore, tunelis bus siauras. Juo galės važiuoti viena karieta. Dirbs mano žmonės“. „ Bet, sinjore“ – bandė prieštarauti svetimšalis, bet velnias papūtė miglą į akis: „ duosiu TAU tiek aukso, kad tapsi turtingesniu už grafą , būsi turtingiausias pasaulyje...jeigu. .apie tai vėliau“.

Jie išsiskyrė. Apakintas aukso karštinės, svetimšalis grįžo į dvarą, o Skarukas iš džiaugsmo cypdamas, ėmė šokti apie mane kažkokį velnių šoką, neiškentęs pyliu jam kumštimi ir jis akimomu atsidūrė upėje. Sukunkuliavo vanduo, tai sesė Neris juokėsi. Skarukas man pagrūmojo ir dingo.

UPĖ: Tam velniui pasimaišė protas. Įlindęs į požemį, Skarukas pradėjo raustis po mano namų pamatais. Tik vėliau supratau, kad jis nori nutiesti vaivorykštę, kurią svetimšalis pavadino tuneliu. Skarukas iš požemio karalystės pasikvietė aibę kipšų, jie dirbo naktimis ir mano namų gyventojai neteko ramybės. Susirietęs nuo akmens kumščio, prakaituotas ir baisiai sumenkęs, Skarukas rausė žemę, aiškino, rėkavo, bet aš netikėjau velniui ir drebėdama laukiau klastos. Dienomis svetimšalis, apsimetęs, kad tai jis vadovauja tunelio statybai, kelis kartus buvo pasikvietęs grafienę ir aiškino kiek darbų atlikęs, o likusiu laiku, jis tūnojo akmens šešėlyje ir svajojo apie jo laukiančią turtingą ateitį. Norėjau perspėti grafienę, bet bijojau Skaruko, nes jis valdė ugnį ir galėjo užgesinti mano namus. Ugnis ir aš – amžini priešai.

AKMUO: Grafienė gavo žinią, kad vyras grįš už savaitės. Sukau galvą kaip sukliudyti Juodajai Rožei sėsti į karietą. Staiga išvydau svetimšalį ir Skaruką. Svetimšalis atrodė susirūpinęs:

- Bijau išleisti grafienę. Žvaigždės pataria nekelti kojos iš namų.

- Jūsų žvaigždės meluoja. Sakai jos įspėja nevažiuoti grafienei pasitikti vyro? O, žinot ką? – jo akys sublizgėjo, - Važiuokim rytoj visi trys: grafienė, Jūs, sinjore Džoakinai, ir aš, kuklus jūsų tarnas, kuris pabus už vežiką. Įsitikinsit, kad tai nekelia jokios grėsmės.

- O..

- Gausit po kelionės, ką esu pažadėjęs. O požeminis tiltas jums patiks, nors ir labai siauras. Tad susitikime po pietų? Imkite, tai už jūsų vargą smulkmenėlę. (paduoda dėžutę).

Jie išsiskyrė. Supratau, kad rytoj, požemine vaivorykšte pralėks karieta.

UPĖ: Diena buvo giedra ir nieko blogo nežadėjo. Prie upės atvažiavo karieta, važnyčiojo svetimšalis, nes dingo dvaro vežikas. Įtariau Skaruką, nes pats jis laukė apsilikęs vežėjo rūbais, o veidą slepianti kepurė suklaidino grafienę. Svetimšalis sustabdė arklius, nušoko žemėn, kad užleistų vietą Skarukui – tariamam vežėjui, o pats norėjo atsisėsti šalia Juodosios Rožės, bet velnias nesnaudė. Jis stumtelėjo svetimšalį į vandenį, pats išoko į karietą ir sudrožęs arkliams, kurie pajutę nelabąjį stojosi piestu, dingo po vandeniu. Išgirdau baisų riksmą ir galingą pūkštelėjimą. Tai akmuo – Pilkasis Brolis bandė užtvirti kelią Skarukui, deja, pavėlavo...

Kiekvieną pavasarį požeminis tiltas pakelia mano vandenį, nes juo praskrieja aukso karieta, vežanti velnio pagrobtą gražuolę grafienę – Juodąją Rožę.

Žmonės pamiršo jų vardus, o atmintyje teišliko požeminis tiltas.